

Velení vojskům v kritické situaci

Redakčně upravený a zkrácený obsah článku plukovníka v záloze V. P. Saveleva, kandidáta vojenských věd, docenta, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja mysl“ č. 7/1986.

Historické zkušenosti svědčí o tom, že kritická situace nabývala v závislosti na rozsahu vojenské činnosti na strategickém, operačním nebo taktickém charakteru.

V soudobých operacích, v souvislosti s vyzbrojením armád mohutnými prostředky ničení, bude vznik mimořádně ostré situace častým zjevem. Z tohoto důvodu nabývá na aktuálnosti studium příčin vzniku takových situací a zkušeností velet vojskům za složité a těžké situace.

Za nejobecnější příčiny kritických situací lze pokládat:

- náhlou změnu situace,
- narušení vzniklé rovnováhy sil,
- vedení překvapivého ohromujícího nepřátelského úderu,
- přijetí rozhodnutí pro operaci (bitvu, boj), které neodpovídá vzniklé situaci,
- ztrátu velení vojskům,
- pokles úrovně morálně bojových vlastností příslušníků jednotek atd.

Nejčastěji však vznikaly kritické stavy v průběhu operací jako výsledek **náhlých, neočekávaných změn situace ve prospěch nepřítele**. Občas to přivádělo naše vojska na pokraj zmaření bojových úkolů. V konečném výsledku byly náhlé změny situace důsledkem dvou příčin:

- nedostatečné organizační práce při přípravě operace,
- pomalé reakce velení na změny situace v průběhu operace.

Tak např. v berlínské operaci postoupil útočící sled vojsk 1. běloruského frontu po mohutné palebné přípravě o 1,5 až 2 km (32. střelecký sbor o 8 km), když se na Seelovských vrších setkal se silným odporem nepřítele. To podstatně způsobil snížení tempa postupu a přinucení k přijetí vleklého boje. Nastala kritická situace.

Často vznikala kritická situace jako důsledek i **podstatné změny v poměru sil na rozhodujících směrech**. V tom je velmi charakteristické první období bitvy pod Kurskem.

Německému fašistickému velení se podařilo dosáhnout převahy v silách i prostředcích na zvolených směrech útoku vlastních úderných uskupení. Přestože na tomto úseku fronty mělo sovětské velení mohutné strategické uskupení vojsk, obratně stupňovalo intenzitu úderů, docílilo nejdříve rovnováhy a potom značné převahy na směrech hlavního nepřátelského úderu.

Ne bezvýznamnou příčinou kritické situace bylo i vedení nepřátelského překvapivého mohutného úderu. Bylo to např. v polovině prosince roku 1944 v Ardénách. Velení 1. americké armády bylo přesvědčeno, že německá fašistická vojska tam nemají takovou sílu, která by byla schopna vést velkou útočnou činnost. Ale 16. prosince překvapivý úder tří německých armád (6. SS, 5. tankové a 7. polní) okamžitě postavil vojska 1. americké armády do kritické situace. Ta nekladla žádný odpor a začala dezorganizovaně ustupovat. Panika ztěžovala přesun vojsk, paralyzovala bojeschopnost útvarů a vylučovala jejich organizované velení. Do 25. prosince postoupila německá fašistická vojska o 90 km. A tak, pouze přechod sovětských vojsk do útoku na sovětsko-německé frontě o 8 dní dříve jak předpokládal plán, donutil přerušit jejich útok na Západě.

Rozbor všech sovětských úspěšných operací ukazuje, že se ve většině případů uskutečnily překvapivě, což usnadnilo rozbití nepřátelských silných uskupení. Tak tomu bylo v bitvách u Moskvy a Stalingradu, ale téměř i ve všech největších útočných operacích Sovětské armády v letech 1943 až 1945.

V soudobých podmínkách možnosti stran k vedení překvapivých úderů ještě více vzrostly, z čehož plyne, že se tento faktor stává jedním ze základních v rozvoji bojové situace a v dozrávání kritické situace.

V letech minulé války docházelo často ke kritické situaci. Ta vznikala nezdědka jako důsledek toho, že velením přijaté rozhodnutí neodpovídalo vzniklé situaci.

Např. v únoru až březnu 1943 v důsledku nedocení možnosti nepřítele vojska Jihozápadního a Voroněžského frontu, silně oslabené v předchozích útočných bojích a pocítující nedostatek munice a PHM, pokračovala ve všeobecném útoku. Velení frontů a Hlavní stan vrchního velení chybně počítali s tím, že se hitlerovci rozhodli vyvést své hlavní síly z Donbasu za Dněpr. Proto také všechny síly obou jmenovaných frontů směřovaly jen k útoku. Ale mezitím však nepřítel skrytě vytvořil úderná uskupení v prostoru Krasnodaru a jižně Krasnoarmejskoje a pak 19. února s překvapením přešel do protiútoků proti vojskům Jihozápadního frontu a vedl úder na sbíhavých směrech. Výsledek útoku zapříčinil, že v důsledku toho naše hlavní síly, které předtím ohrožovaly bok a tyl skupiny armád „Don“, se samy najednou dostaly do kritické situace.

Jindy zase vznikla kritická situace jako důsledek úplného narušení systému velení v rozhodujících okamžicích vývoje bojové činnosti. Štáby, které ztratily spojení s podřízenými vojsky, si nemohly ujasnit jejich stav a situaci, neměly možnost včas reagovat na změnu situace, ve které se vojska nacházela. Příkladem toho je kerčská operace Krymského frontu.

V soudobých podmínkách, jak ukazují zkušenosti z lokálních válek, možnosti narušení velní ještě více vzrostly. Např. ve válce v roce 1973 dokázaly syrské ozbrojené síly vybojovat si a udržet v prvních dnech bojové činnosti nadvládu ve vzduchu na operačně taktickém stupni. Vcelku úspěšně dokázaly dezorganizovat činnost systému průzkumu a velení pozemním vojskům, vojsku protivzdušné obrany i izraelskému letectvu.

Ke zničení míst velení a spojovacích uzlů používaly bojující státy v širokém rozsahu:

- nejnovější prostředky REB,
- rozličné řízené rakety a letecké pumy s televizním a laserovým systémem navedení na cíl,

- bezpilotní letecké prostředky,
- diverzní průzkumné skupiny,
- úder letectva, dělostřelectva a mobilních vojsk.

Místa velení se stala nejdůležitějšími objekty ničení.

Odvrátit vznik nebo likvidovat krizovou situaci je důležitý úkol všech orgánů velení vojskům (silám).

Rozbor historických zkušeností přesvědčivě dokazuje, že podmínky pro vznik kritické situace ještě neznamenal její nevyhnutelnost. Bojové zkušenosti nesporně potvrzují, že z libovolně těžké situace lze nalézt východisko jak při plánování operací, tak i v průběhu jejich vedení.

Při přijímání rozhodnutí a při plánování operace je velitel povinen předvídat všechny možné varianty vzniku kritických situací v průběhu rozvíjení bojové činnosti a učinit opatření k jejich vyloučení neb rychlé likvidaci. Přitom musí být jen v obecných rysech zjistit, ve kterých obdobích operace mohou pravděpodobně nastat zásadní změny situace. Zároveň musí stanovit efektivní opatření k jejich odvrácení a v případě, že vzniknou, rychle upřesnit plán bojové činnosti.

Základní opatření, pomocí kterých lze vyloučit kritické situace, nebo je likvidovat jsou tato:

- včasné uskutečnění protiopatření ke zmaření zámyslu nepřítele (vytvoření silných druhých sledů a záloh, spolehlivé palebné zničení možných úderných uskupení),
- manévr palbou i vojsky,
- vedení protiúderů,
- obnova obrany na nových čarách,
- rychlá obnova bojeschopnosti vlastních vojsk, jejich operační sestavy, velení a všestranného zabezpečení,
- stanovení nových (upřesnění předchozích) úkolů vojskům a praktická organizace jejich bojové činnosti,
- důsledná organizace součinnosti a udržení vysokého bojového ducha vojsk.

Zvláštní význam má umění velitelů a štábů a také vycvičenost vojsk v tom, aby dokázali přejít ve velmi krátké době od jednoho druhu bojové činnosti k druhému, správná volba času zahájení aktivní činnosti v souladu se vzniklou situací.

Za příklad slouží zkušenosti z balatonské operace. Její zvláštnost spočívala v tom, že ji uskutečňovala vojska 3. ukrajinského frontu v průběhu přípravy útoku na Vídeň. Německé fašistické velení mělo v úmyslu rozdrtit a odrazit sovětská vojska v Maďarsku za Dunaj a zabránit jim tak v přístupu k jižní hranici Německa. S tímto úmyslem soustředil nepřítel proti 3. ukrajinskému frontu 31 divizí, z toho 11 tankových. Aby front tankový úder vydržel, přešel částí sil do obrany. Zvláštní pozornost byla věnována vytvoření systému protitankové palby a ženijním zátarasům. V úseku Hant - jezero Balaton, kde se očekával hlavní nepřátelský úder, bylo proto vytvořeno 66 protitankových rájů. Na všech stupních velení se co nejpečlivěji probíraly otázky součinnosti vojsk, organizace manévru silami a prostředky, vedení protiúderů a protizteží druhými sledy a zálohami a také způsob výkonu služby hotovostních sil. Nepřetržitě byla zdokonalována obrana, vedení průzkumu a systematicky byla kontrolována pohotovost vojsk k odražení úderu nepřítele.

Rozsáhlý manévr zálohami, dělostřelectvem i letectvem, vysoká pevnost sovětských svazků, útvarů a jednotek, hrdinství vojáků a důstojníků zmařilo plány německého fašistického velení, které bylo nuceno přerušit útok vlastních vojsk. Jestliže na začátku operace pro naše vojska vznikla poměrně složité situace, v podstatě kritická situace, pak se po 10 dnech do ní dostal sám nepřítel, a to jen proto, že sovětské velení dovedně reagovalo na nebezpečné změny situace.

Bojové zkušenosti ukázaly i nemálo jiných příkladů, které vedly ke zmaření zámyslu nepřítele, odstranění nebezpečí krizových situací pro sovětská vojska.

Tak např. v únoru roku 1945 soustředilo velení wehrmachtu ve východním Pomořansku hlavní část sil armád „Visla“ k protiútoku s cílem zničit vojska 1. běloruského frontu, který pronikl k Odře a zmocnil se tam předmostí. Aby se překazil zámysl nepříteli, bylo zapotřebí zapojit ještě do operace čtyři vševojskové armády, dvě tankové armády, jezdecké divize tohoto frontu a rovněž 2. běloruský front. V průběhu východní pomořanské operace zničily hlavní síly skupiny armád „Visla“ a zlikvidovaly nebezpečí mohutného úderu ze severu proti vojskům, jež dosáhla Odry.

Při likvidaci kritické situace připadla neobyčejně velká úloha v operacích Velké vlastenecké války i nadřízenému velitelství. To se zapojilo v řadě případů tím, že zasadilo do operace své zálohy, síly a prostředky sousedních svazů, dále leteckými a dělostřeleckými údery ničilo nepřátelská vojska, která pronikla do našich postavení, a tak zmařilo zámysl nepříteli.

V soudobých podmínkách možnosti nadřízeného velení, co se týče snížení intenzity rozvoje kritické situace, značně vzrostly. Mezi základní způsoby účasti vyššího velitele při odvrácení a zmaření krizové situace bude:

- jaderné (palebné) působení na nej důležitější objekty a nebezpečné prvky operační sestavy nepříteli do velké hloubky,

- zabránění zasazení nepřátelských druhých sledů, záloh a vojsk z jiných směrů k rozvíjení úspěchu,

- manévry vlastními zálohami do prostoru vzniklé krizové situace,

- poskytování účinné pomoci při obnově systému velení, atd.

Přibrání sil a prostředků nadřízeného velitele je důležitým způsobem k vyřešení kritické situace. Zároveň je třeba zdůraznit, že ke změně situace docházelo, jak dokazují zkušenosti, zásluhou především rozhodné a obětavé činnosti vlastních

vojsk a orgánů velení, které se nacházely v kritické situaci.

Vždyt tito velitelé vojsk brali na sebe nejsilnější úder a záviselo na tom jak byli připraveni, jak dalece měli spolehlivý bojový potenciál a velení, co často určovalo i úspěch v dané operaci.

Podle zkušeností z Velké vlastenecké války měly pro zmaření převahy a pro stabilitu situace rozhodující význam tyto faktory:

- udržování vojsk ve vysokém stupni bojové pohotovosti k plnění překvapivých vzniklých úkolů,

- vedení mohutných úderů proti nepříteli,

- odvážný a rychlý manévry silami a prostředky na ohrožený směr,

- projev válečné lsti a klamání nepříteli ve smyslu ke skutečným vlastním zámyslům,

- zvýšení palebné aktivity vojsk.

K tomu bude také směřovat i hlavní úsilí velení v soudobých operacích. Nepředvídaná situace v průběhu bojové činnosti vyžaduje od velitele a štábu rychlou a odpovídající reakci, včasné přijetí nových rozhodnutí, upřesnění úkolů vojskům a způsobu jejich součinnosti, a to vše za nepřetržitého nepřátelského působení na uskupení našich vojsk a systému velení.

V těchto podmínkách roste úloha samostatnosti velitelů a štábů při určování způsobu činnosti, ve využívání vlastních sil a prostředků, v přípravě a uskutečňování manévru a protiztečí vzhledem k zámyslu velitele. Přílišná centralizace velení v podmínkách mimořádně rychlé změny situace se projeví negativně ve včasném uskutečnění potřebných opatření, a to v důsledku nazrání kritické situace.

Organizace systému velení vojskům a metody práce velení a štábů v kritické situaci mají své zvláštnosti, dané stupněm narušeného velení jako celku.

V zabezpečení stálosti a nepřetržitosti velení v kritických podmínkách má prvo-

řadý význam **rychlá obnova narušeného velení**. Udržet je zcela nezranitelným je velice obtížné, a proto musí velitelé a štáby vždy počítat s opatřeními k obnově narušeného velení v co nejkratší době. Za Velké vlastenecké války se to uskutěčňovalo tak, že se velení předalo na jiné místo velení, nebo na velitelské stanoviště jednomu z podřízených svazků (svazů), organizováním dočasného velení z míst velení nadřízeného stupně nebo usměrnění tohoto nadřízeného, jejich operační skupiny se spojovacími prostředky poskytovaly pomoc při obnově velení. V řadě případů tyto skupiny vytvářely jádro pro formování nových, předtím zničených velitelských stanovišť podřízených. Dále využitím uchráněných pomocných spojovacích uzlů, oklikovými a záložními spojovacími kanály, komplexním používáním rádia, linkových a mobilních prostředků, změnou rozdělení bojových skupin příslušníků velitelských stanovišť. Všechna tato opatření měla a mají své opodstatnění i za současných podmínek.

V závislosti na konkrétních podmínkách musí k upřesnění situace doručovat často informace vojskům důstojníci nadřízeného štábu pomocí vrtulníků či jiných mobilních spojovacích prostředků. V nejdůležitějších okamžicích boje může velitel osobně vyjet či (letět) k podřízeným vojskům nebo vyslat své zástupce a další důstojníky, aby se na místě seznámili se situací, hlásili mu výsledky, usměrnili činnost vojsk k dosažení stanovených cílů, rychle jim doručili upřesněné nové úkoly, zvýšili jejich aktivitu a povzbudili podřízené v pevné víře ve vítězství.

Podle zkušeností z Velké vlastenecké války nemohli v některých případech příslušníci štábu předložit velitelům vyčerpávající informace o vlastních vojskách a nepříteli. Nedostatek informací je však nezbavoval odpovědnosti za včasné přijetí zdůvodněných rozhodnutí a štáby za kvalitní plánování bojové činnosti. U orgánů velení vzrůstala při plnění svých funkcí úloha předvídat vývoj situace. Na

základě neúplných údajů, vlastních znalostí a zkušeností velitel v průběhu hodnocení předvídal, jak si bude počínat za dané situace nepřítel, pro jakou činnost se v nejbližší době rozhodne on, a co je třeba udělat pro lokalizaci úsilí nepřítel.

Na zvláštním významu a důležitosti nabývá v kritické situaci v činnosti orgánů velení faktor času.

Potřeba rychlé reakce na změny situace předpokládá maximální soustředění a vysokou organizovanost velitele a štábu. Oni totiž musí za chodu a přesně řešit složité otázky ne vždy za přehledné situace. Od velitelů a všech příslušníků velení se vyžaduje velká houževnatost, mimořádná pevnost a důraznost při získávání údajů o situaci a velení vojskům.

Pochopitelně, že rozhodující úloha v tom náleží veliteli. On musí umět řídit především sebe objektivně hodnotit údajů, reálně zvažovat velikost hrozícího nebezpečí. Schopnost velitele překonávat vlastní slabosti, projevovat chladnokrevnost, potlačit pocit bezradnosti, to mu umožní včas určit reálné způsoby k likvidaci kritické situace. Bojové zkušenosti potvrzují, že nezřídka díky vojvodcům, kteří projevili pevnou vůli a sebeovládání přišlo vítězství tam, kde se pokládalo téměř za nemožné.

Jako efektivní se při velení ukazuje osobní styk velitele a příslušníků velení s veliteli a důstojníky štábů podřízených jednotek a útvarů.

Nikdy neztratí na významu nekompromisní požadavek zrozený za války: „Tam, kde se vytvořila složitá a kritická situace, tam je také místo velitele“. On na vlastní oči vidí vývoj událostí na rozhodujícím směru, sám pocítuje stupeň intenzity bojové činnosti a tak hluboce proniká do celé složitosti vzniklé situace. Hodnotí ji s vysokou objektivitou, a to mu umožňuje s maximální efektivností využívat síly a prostředky, které má k dispozici ke zmaření zámyslu nepřítel.

Zkušenosti z předchozích válek ukazují, že úkol zavést pořádek a obnovit bojeschopnost jednotek, které zakolísaly, se vždy řešil především úsilím velitelů a důstojníků štábů. Jejich operativnost při upřesňování situace, pevnost a odolnost, rozhodnost při přijímání tvrdých opatření, zabezpečovalo přerušení dalšího rozšíření negativních jevů. Při výchově vysokého morálního ducha měla bezesporu důležitý význam také stranickopolitická práce.

K zabránění dalšího rozšíření kritické situace je třeba využívat všech možností, které mohou ovlivnit její kladný vývoj. Za války se při volbě míst velení bralo v úvahu, do jaké míry to ovlivní přerušení dalšího zostření situace. Ne náhodou bojové zkušenosti potvrdily, že za těžké situace je zapotřebí velitelská stanoviště velitelů jednotek, útvarů, svazků i svazu rozmísťovat blíže k vojskům. To je podmíněno tím, že nadřazený štáb je pro podřízené příkladem v pevnosti, odolnosti, utvrzuje v nich víru ve vítězství a spolu s tím dokazuje svou připravenost podělit se s nimi o celou tíhu vzniklé situace. Proto jmenovitě z tohoto hlediska je třeba kladně hodnotit rozhodnutí velení 4. gardové armády a 3. ukrajinského frontu, za to, že vybudovala svá velitelská stanoviště v průběhu třetího nepřátelského a nejsilnějšího úderu (ve dnech 18. až 26. ledna roku 1945) v průběhu budapeštské operace co nejbližší k první linii, s cílem odblokovat svá obklíčená uskupení.

Podle nárůstu složitosti situace podstatně se zvyšuje rozsah prací štábu a znač-

ně se zkracují časové lhůty na jejich splnění.

Zkušenosti z válek ukazují, že v důsledku vyřazení řady důstojníků podstatně se zvyšuje růst zatížení těch, co zůstali. Spolu s tím se zvyšují i požadavky na kvalitu jejich práce. V těchto podmínkách sehrává důležitou roli organizovanost činnosti orgánů velení, rozumný přístup k určování metod řešení úkolů, dále velení v požadovaném rozsahu a volbě takových opatření, které nevyžadují velkou ztrátou času a sil.

V podmínkách kdy morální, psychologické a fyzické síly vojáků a důstojníků dosahovaly maximálního vypětí, **vzrůstala především úloha stranickopolitické práce.** Její úsilí směřovalo především k obnově morálně bojového ducha vojsk, která se ocitla v těžké situaci. Ke snížení psychologické odolnosti nepřítel v širokém rozsahu využíval rádia, rozhlasových zpráv, letáků, hlavní důraz kladl na zstrašování, zkreslování skutečné situace, ukazoval na bezvýchodné postavení, do kterého se dostaly jednotky a útvary — s tím, aby paralyzoval jejich vůli k odporu. To vše vyžadovalo zesílení účinnosti stranickopolitické práce.

Velet vojskům za kritické situace v soudobé operaci vyžaduje od velitelů a ostatních příslušníků orgánů velení vysokou politickou a profesionální připravenost, maximální soustředění duševních a fyzických sil, oddanost, pevnost, vysoké mírovství, přesnou organizovanost, umění předvídat průběh událostí a být připraven ke zdůvodněnému riziku.